

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การจัดทำกระดาษทำการตามมาตรฐานการสอบบัญชีของสหกรณ์
ภาคการเกษตรสำหรับผู้สอบบัญชีภาครัฐในพื้นที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ 7 ผู้ศึกษาได้ศึกษา
เนื้อหาเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา เพื่อใช้เป็น
แนวทางในการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์

แนวคิดทางสหกรณ์ของสำนักวิสาหกิจสหกรณ์ (The Cooperative Enterprise School)
(กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2547) แนวคิดของสำนักนี้ คือ สหกรณ์เป็นสมาคมแห่งความสมัครใจของ
หน่วยเศรษฐกิจอิสระ โดยสมาชิกเป็นผู้จัดการลงทุน เป็นเจ้าของ ดำเนินกิจการเพื่อผลประโยชน์
ของสมาชิก จุดมุ่งหมายคือ ปกป้องคุ้มครองความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการ
ขนาดเล็กและชาวนาเป็นแนวคิดที่ใส่ใจข้อบกพร่องของลัทธิเสรีนิยม ผู้นำที่สำคัญสำนักนี้คือ
ฮุค-เดลิทซ์ (Herman-Senulze Delitzsch) และพลังเคทท์ (Horace Plunkett)

แนวคิดทางสหกรณ์ของสำนักจักรภพสหกรณ์ (The Cooperative Common-Wealth School)
(กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2547) แนวคิดของสำนักนี้ไม่ได้พอใจเพียงเพื่อร่วมมือช่วยเหลือ
กันและกันตามวิธีของสหกรณ์เท่านั้น แต่มีจุดมุ่งหมายในระยะยาวในการที่จะแข่งขัน และระบบ
ทุนนิยม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นพร้อมกับลัทธิสังคมนิยม ผู้นำที่สำคัญของสำนักนี้คือ (Robert Owen)
หลุยส์ บลัง (Louis Blanc) เฮนรี แซงซิมอน (Henry Saintsimon) ชาลส์ ฟูรีเออร์ (Charles Fourier)
และชาลส์จีดี (Charles Gide)

แนวคิดทางสหกรณ์ของสำนักทุนนิยมแปรรูป (The School of Modified Capitalism)
(กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2547) แนวความคิดของสำนักนี้ คือ สหกรณ์ทำหน้าที่หลักในการควบคุม
ทุนนิยม ไม่ให้เจริญมากเกินไปการสหกรณ์จะมีประโยชน์ในสถานการณ์ที่ไม่มีแรงดึงดูดนักลงทุน
เมื่อนักลงทุนคาดคะเนว่ากำไรไม่แน่นอนหรือได้กำไรน้อย การสหกรณ์ไม่ควรขจัดกำไร
ควรพยายามให้สมาชิกทุกคนเป็นนักค้ากำไร ระบบทุนนิยมเป็นแบบจำลองและรูปแบบธุรกิจที่
ถูกต้องตามกฎหมาย แต่การสหกรณ์เป็นลัทธิทุนนิยมแปรรูป แนวคิดของสำนักนี้ส่วนใหญ่อยู่ใน
อเมริกาเหนือ

แนวคิดทางสหกรณ์ของสำนักสหกรณ์สังคมนิยม (The Socialist Cooperative School) (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2547) แนวคิดของสำนักนี้มีความเห็นว่า สหกรณ์คือสถาบันสังคมนิยม เป็นสถาบันสาธารณะของรัฐในระบบเศรษฐกิจส่วนย่อย ซึ่งมีการวางแผนโดยส่วนกลาง รัฐมีอำนาจบังคับบัญชาสูงสุดเหนือกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งหมด และการสหกรณ์จะช่วยเสริมกิจการของรัฐวิสาหกิจ สำนักนี้จะยึดแนวทฤษฎีของมาร์กซ์ และเลนิน ซึ่งเชื่อว่าการสหกรณ์จะเป็นเครื่องมือช่วยให้เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากทุนนิยมไปสู่สังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ได้ ในที่สุด สำนักสหกรณ์สังคมนิยมมีอิทธิพลครอบคลุมประเทศในยุโรปตะวันออก และประเทศที่กำลังพัฒนาอีกหลายประเทศ

แนวคิดทางสหกรณ์ของสำนักภาคสหกรณ์ (The Socialist Cooperative School) (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2547) แนวคิดของสำนักนี้คือ สหกรณ์เป็นองค์ประกอบของภาคเศรษฐกิจที่มีลักษณะพิเศษในตัวเองแตกต่างจากธุรกิจของเอกชนและรัฐวิสาหกิจของรัฐบาล แต่มีลักษณะบางอย่างของทั้งธุรกิจเอกชนและรัฐวิสาหกิจผสมกัน ดังนั้น สหกรณ์จึงมีส่วนประกอบในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งทั้งสามส่วนคือ ธุรกิจเอกชน รัฐวิสาหกิจและสหกรณ์ ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ในการกำหนดเศรษฐกิจของชาติ ผู้นำที่สำคัญของสำนักนี้ คือ ดร.ยอร์ช โปเกต์ ปัจจุบันมีผู้สนับสนุนและนำแนวคิดของสำนักนี้ไปใช้อย่างแพร่หลายทั่วโลก

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2537) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สหกรณ์การเกษตร” คือ องค์การที่ผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรรวมกันจัดตั้งขึ้นและจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อ นายทะเบียนสหกรณ์ตามกฎหมาย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิกและช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น

สหกรณ์การเกษตรทั่วไป (ประพันธ์ เสวตนันท์, 2541) คือ สหกรณ์การเกษตรในระดับอำเภอต่าง ๆ ดำเนินงานทั้งอำเภอ มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินธุรกิจด้านสินเชื่อ ด้านฝากเงิน การรวมกันซื้อและรวมกันขาย การแปรรูป และบำรุงที่ดิน สหกรณ์การเกษตรทั่วไป ยังรวมไปถึง สหกรณ์การเกษตรในเขตพัฒนาของส่วนราชการอื่น ๆ ที่ประสงค์จะให้งานสหกรณ์การเกษตรมีส่วนช่วยแก้ไขในท้องที่ที่ส่วนราชการนั้น ๆ เป็นเจ้าของ และใช้งบประมาณของส่วนราชการนั้น ดำเนินการ

แนวคิดเกี่ยวกับการสอบบัญชี

การสอบบัญชี (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2540) หมายถึง การตรวจสอบสมุดบัญชี เอกสารประกอบการลงบัญชี และหลักฐานอื่น ๆ โดยผู้สอบบัญชีตามแนวทางปฏิบัติที่วิชาชีพได้กำหนดเป็นมาตรฐานไว้ เพื่อให้ผู้สอบบัญชีจะสามารถวินิจฉัยและเสนอรายงานอย่างมีจรรยาบรรณ และเป็นไปตามหลักการแห่งวิชาชีพ เพื่อแสดงความเห็นว่างบการเงินที่กิจการจัดทำขึ้นมีความถูกต้องตามที่ควรตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป หรือไม่เพียงใด และงบการเงินดังกล่าวได้แสดงข้อมูลที่จำเป็น เพื่อให้ผู้อ่านงบการเงินได้ทราบอย่างเพียงพอแล้วหรือไม่

การตรวจสอบงบการเงินมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สอบบัญชีสามารถแสดงความเห็นต่องบการเงินว่า งบการเงินนั้นได้จัดทำในส่วนสาระสำคัญเป็นไปตามแม่บทการบัญชีในการรายงานทางการเงินหรือไม่และแม้ว่าความเห็นของผู้สอบบัญชีจะช่วยให้งบการเงินมีความน่าเชื่อถือแต่ผู้ใช้งบการเงินไม่สามารถถือได้ว่าความเห็นของผู้สอบบัญชีเป็นการรับรองในเรื่องความเจริญของกิจการในอนาคต รวมทั้งประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลในการบริหารงานของผู้บริหาร (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2544)

ผู้สอบบัญชีต้องกำหนดขอบเขตวิธีการตรวจสอบบัญชีโดยอาศัยมาตรฐานการสอบบัญชีที่กำหนดโดยสมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทยเป็นหลัก (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2544) และคำนึงถึงข้อกำหนดขององค์กรหรือหน่วยงาน หรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ ข้อกำหนดของกฎหมาย หรือ บางกรณีตามหนังสือตอบรับงานสอบบัญชี และตามรูปแบบรายงานที่กำหนดไว้ในหนังสือตอบรับงาน

นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะและศิลปพร ศรีจันทเพชร (2548) กล่าวว่า การสอบบัญชี คือ กระบวนการของการรวบรวมและการประเมินหลักฐานเกี่ยวกับสารสนเทศ เพื่อระบุและรายงานเกี่ยวกับระดับความสอดคล้องต้องกันของสารสนเทศนั้นกับหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการสื่อสารผลลัพธ์ให้ผู้ใช้ที่สนใจ การสอบบัญชีควรปฏิบัติโดยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความเป็นอิสระ

สมพงษ์ พรอุปถัมภ์ (2544) กล่าวว่า การสอบบัญชี คือ การตรวจสอบงบการเงิน เพื่อให้ผู้สอบบัญชีสามารถแสดงความเห็นต่องบการเงินว่า งบการเงินนั้นได้จัดทำในส่วนสาระสำคัญเป็นไปตามแม่บทการบัญชีในการรายงานทางการเงินหรือไม่ ซึ่งในการแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชานั้นจะต้องได้มาซึ่งหลักฐานการสอบบัญชีที่เพียงพอและเหมาะสมด้วยวิธีการตรวจสอบต่าง ๆ

ส่วนผู้สอบบัญชี คือ ผู้ที่ให้บริการทั้งด้านการสอบบัญชีและด้านบริการเกี่ยวเนื่อง การที่มีผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นต่องบการเงินจะทำให้ผู้ใช้งบการเงินนั้นเกิดความเชื่อมั่นสูงในการแนะนำงบการเงินไปใช้เพื่อตัดสินใจต่อไป

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นหน่วยงานของรัฐ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีภารกิจหลักในการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร เพื่อแสดงความเห็นต่องบการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร

การสอบบัญชีสหกรณ์ (ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วย การสอบบัญชีสหกรณ์, 2542) หมายถึง การตรวจสอบบัญชี เอกสารประกอบการลงบัญชีและหลักฐานอื่น ๆ ตลอดจนการใช้วิธีการตรวจสอบอื่นที่จำเป็น ตามแนวทางปฏิบัติงานที่วิชาชีพได้กำหนดเป็นมาตรฐาน รวมถึงกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง คำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้สอบบัญชีจะสามารถวินิจฉัยและแสดงความเห็นโดยอิสระและเที่ยงธรรมต่องบการเงินที่สหกรณ์จัดทำขึ้น และเพื่อแสดงให้เห็นถึงฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของสหกรณ์โดยถูกต้องตามที่ควรและเป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปหรือไม่เพียงใด รวมถึงการเสนอข้อสังเกตหรือข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันกรมตรวจบัญชีสหกรณ์มีสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ประจำจังหวัดทุกจังหวัดทั่วประเทศ มีสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ภูมิภาคจำนวน 10 ภูมิภาคทำหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติงานของสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ในความรับผิดชอบ

สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ในแต่ละจังหวัดจะมีการแบ่งงานออกเป็นฝ่าย เรียกว่า ฝ่ายตรวจสอบและแนะนำด้านการบัญชี ในแต่ละฝ่ายจะประกอบด้วยสายสอบบัญชี 4-5 สาย ซึ่งในแต่ละสายก็จะประกอบด้วยผู้สอบบัญชี 1 คน และผู้ช่วยผู้สอบบัญชี 1-3 คน โดยผู้สอบบัญชีปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าสายสอบบัญชี และในแต่ละฝ่ายจะมีหัวหน้าสายสอบบัญชี 1 คน ที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าฝ่ายตรวจสอบและแนะนำด้านการบัญชีด้วย ซึ่งสายสอบบัญชีต้องปฏิบัติงานในด้านการวางแผนปฏิบัติงานสอบ และแสดงความเห็นต่องบการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร โดยประเมินประสิทธิภาพการควบคุมภายใน การบริหาร การวางแผน และกำหนดแนวทางการตรวจสอบบัญชี เพื่อกำหนดขอบเขตและวิธีการตรวจสอบให้ถูกต้องตามระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย และแผนงานที่กำหนด อีกทั้งให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการของสหกรณ์ เข้าร่วมประชุมใหญ่สามัญประจำปี พร้อมทั้งจัดทำรายงานการสอบบัญชี

ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชีที่รับรองทั่วไป และตามระเบียบ คำแนะนำต่าง ๆ ที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด ต้องตรวจสอบการปฏิบัติงานของสหกรณ์ให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง คำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยให้ครอบคลุมทั้งในด้านการเงิน การบัญชี การปฏิบัติการ และการบริหารงานของสหกรณ์

ผู้สอบบัญชีต้องวางแผนและปฏิบัติงานโดยใช้วิจารณญาณกับผู้ประกอบวิชาชีพต่อข้อมูลของสหกรณ์ ตลอดจนต้องกำหนดขอบเขตวิธีการตรวจสอบบัญชีให้เหมาะสม และรัดกุม

ผู้สอบบัญชีของสหกรณ์

คุณสมบัติของผู้สอบบัญชีสหกรณ์ ตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการสอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดคุณสมบัติของผู้สอบบัญชีสหกรณ์ไว้ ดังนี้

1. เป็นข้าราชการกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ หรือ
2. เป็นผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ตามกฎหมายว่าด้วยผู้สอบบัญชีที่ใบอนุญาตยังไม่ขาดอายุ ไม่ถูกพัก หรือไม่ถูกเพิกถอน และได้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ไว้ตามที่อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ หรือ
3. เป็นผู้ชำนาญงานตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ ตามประกาศอธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และได้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ไว้ตามที่อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

การแต่งตั้งผู้สอบบัญชีสหกรณ์

ตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ ตามมาตรา 69 บัญญัติให้นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งผู้สอบบัญชี เพื่อตรวจสอบบัญชีของสหกรณ์ ส่วนวิธีการแต่งตั้งนั้นมีระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการเสนอชื่อเพื่อแต่งตั้งเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2544 ซึ่งกำหนดวิธีการและหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. กรณีเป็นข้าราชการกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ให้อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เสนอชื่อข้าราชการที่เห็นสมควรแต่งตั้งเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต่อนายทะเบียนสหกรณ์
2. กรณีเป็นผู้สอบบัญชีรับอนุญาต หรือเป็นผู้ชำนาญงานตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ให้อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ พิจารณาเสนอชื่อเพื่อแต่งตั้งเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดทำกระดาษทำการ

กระดาษทำการ (ราช ฎษิต โภย โคย, 2529) หมายถึง กระดาษทำงานของผู้สอบบัญชีที่จัดทำขึ้นเพื่อบันทึกรายละเอียดของข้อมูลที่ตรวจสอบ ขอบเขต และวิธีการที่ใช้ในการตรวจสอบ ตลอดจนข้อสรุปที่ได้จากการตรวจสอบ กระดาษทำการนี้จะเป็นหลักฐานอ้างอิงของผู้สอบบัญชีในการจัดทำรายงานการสอบบัญชี และแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานและคุณภาพในการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีด้วย

ปกรณ์ เพ็ญภาคกุล, ศิลปพร ศรีจันเพชร และขวัญสกุล เต็งอำนาจ (2544) กล่าวว่า กระดาษทำการ คือ กระดาษทดที่ใช้ภายในสำนักงานของผู้สอบบัญชีเอง เป็นการบันทึกขั้นตอนการทำงาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นกระบวนการทางความคิดของผู้สอบบัญชีก่อนที่จะสรุปความเห็นเกี่ยวกับงบการเงินที่ตรวจสอบและแสดงออกเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการต่อภายนอกสำนักงานในรูปของรายงานการสอบบัญชี

การจัดทำกระดาษทำการของผู้สอบบัญชีสหกรณ์

ผู้สอบบัญชีมีหน้าที่เกี่ยวกับการสอบบัญชีของสหกรณ์ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และมาตรฐานการสอบบัญชีที่รับรองทั่วไป และตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด การจัดทำกระดาษทำการถือเป็นหน้าที่ของผู้สอบบัญชีที่มีหน้าที่ต้องจัดทำเพื่อใช้เป็นหลักฐานในการจัดทำรายงานการสอบบัญชี เพื่อให้การจัดทำกระดาษทำการเป็นไปในแนวทางเดียวกัน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์จึงได้กำหนดลักษณะรูปแบบมาตรฐานเพื่อใช้กับการตรวจสอบสหกรณ์ทุกประเภทตามคู่มือปฏิบัติงานสอบบัญชีสหกรณ์ เรื่อง การจัดทำกระดาษทำการ

คู่มือจัดทำกระดาษทำการ (สำนักนโยบายและมาตรฐาน, กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2549) ประกอบด้วย เลขที่กระดาษทำการ วิธีกำหนดรหัสอ้างอิง เครื่องหมายตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบ และผู้สอบทานกระดาษทำการ การสอบทานกระดาษทำการ ดังนี้

1. เลขที่กระดาษทำการ

เพื่อให้การจัดทำกระดาษทำการต่าง ๆ เป็นไปอย่างครบถ้วนและถูกต้องตามประเภทของสหกรณ์ จึงให้เลขที่กระดาษทำการเพื่อใช้ในการจัดเรียงลำดับกระดาษทำการซึ่งประกอบด้วย

อักษรย่อ ลำดับที่ของกระดาษทำการ / ประเภทของสหกรณ์

1.1 อักษรย่อ แทนความหมาย ดังนี้

“ส” หมายถึง สิ้นทรัพย์

“น” หมายถึง หนี้สิน

“ท” หมายถึง ทุน

“อ” หมายถึง อื่น ๆ นอกเหนือจากสิ้นทรัพย์ หนี้สิน และทุน

1.2 ลำดับที่ของกระดาษทำการ บันทึกเลขที่ของกระดาษทำการตามลำดับของแต่ละอักษรย่อ

1.3 ประเภทของสหกรณ์ แสดงประเภทของสหกรณ์ที่ใช้กระดาษทำการนั้น
คือ

“1” หมายถึง สหกรณ์การเกษตร นิคม และประมง

“2” หมายถึง สหกรณ์ร้านค้าและบริการ

“3” หมายถึง สหกรณ์ออมทรัพย์

“4” หมายถึง สหกรณ์เครดิตยูเนียน

เช่น อ. 1/1-4 หมายถึง กระดาษทำการเกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ จัดลำดับไว้ที่หมายเลข 1 และใช้กับสหกรณ์ประเภทการเกษตร นิคม ประมง ร้านค้า บริการ ออมทรัพย์ และเครดิตยูเนียน

2. วิธีกำหนดรหัสอ้างอิง

การจัดทำกระดาษทำการต่าง ๆ ให้ทำการกำหนดรหัสอ้างอิง ซึ่งจะมีลักษณะเช่นเดียวกับการระบุเลขหน้าของหนังสือ เพื่อใช้อ้างอิงกระดาษทำการและข้อมูลที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในการรวบรวม ค้นหา และจัดเก็บกระดาษทำการให้ครบถ้วน การกำหนดรหัสอ้างอิงให้ใช้ตัวอักษรภาษาอังกฤษตัวพิมพ์ใหญ่เรียงลำดับตามตัวอักษรคือ A B C ...Z และต้องกำหนดให้สัมพันธ์และเชื่อมโยงกันระหว่างงบการเงิน กระดาษทำการงบทดลองและกระดาษทำการอื่น ๆ สำหรับเรื่องนั้น ๆ

2.3 กำหนดรหัสอ้างอิงของรายการบัญชีในกระดาษทำการงบทดลองให้สัมพันธ์กับรายการบัญชีในงบการเงิน เช่น

สหกรณ์.....จำกัด
กระดาษทำการงบทดลอง
สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ .....

หน้าบัญชี/ รหัสบัญชี	ชื่อบัญชี	รหัส อ้างอิง	ยอดคงเหลือต้นปี	
			เดบิต	เครดิต
5	เงินสด	A	17,600.	-
9	เงินฝากธนาคารกสิกรไทย-ออมทรัพย์	B	213,000.	-
13	เงินฝากธนาคารกสิกรไทย-กระแสรายวัน	B	13,750.	-
18	เงินลงทุนระยะสั้น	C	75,000.	-
25	ลูกหนี้การค้า	D	450,000.	-

2.4 กำหนดรหัสอ้างอิงของกระดาษทำการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับรายการบัญชีในกระดาษทำการงบทดลอง เช่น บัญชีเงินสดในกระดาษทำการงบทดลองมีกระดาษทำการที่เกี่ยวข้อง คือ “กระดาษทำการตรวจนับเงินสด” ดังนั้น จึงกำหนดรหัสอ้างอิง A ไว้บนมุมขวาบนของกระดาษทำการไปตรวจนับเงินสด ดังนี้

รหัสอ้างอิง A		
	ชื่อ	วันที่
ตรวจสอบโดย		
สอบทานโดย		

สหกรณ์.....จำกัด
กระดาษทำการตรวจนับเงินสด
สำหรับปี สิ้นสุดวันที่ .....

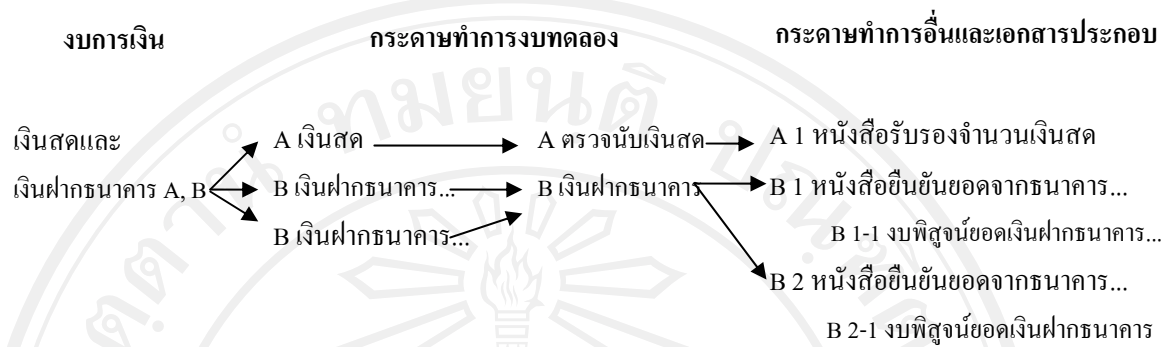
2.5 กรณีที่มีรายการใด ๆ เกี่ยวข้องกับกระดาษทำการที่กำหนดรหัสอ้างอิงไว้แล้วตามข้อ 2.4 ซึ่งจำเป็นต้องจัดทำกระดาษทำการประกอบขึ้นให้กำหนดรหัสอ้างอิงของกระดาษทำการประกอบไว้ด้วย เช่น การตรวจนับเงินสดปรากฏว่ามีเงินสดขาดบัญชี ตามจำนวนเงินที่แสดงไว้ใน “กระดาษทำการตรวจนับเงินสด” และได้มีการจัดทำหนังสือรับรองจำนวนเงินสด ให้กำหนดรหัสอ้างอิงย่อยไว้ที่รายการเงินสดขาดบัญชีในกระดาษทำการตรวจนับเงินสด พร้อมทั้งใส่รหัสอ้างอิงย่อยเดียวกันนั้นไว้ที่มุมขวาด้านบนของกระดาษทำการประกอบ คือ “หนังสือรับรองจำนวนเงินสด” ดังนี้

รหัสอ้างอิง A		
	ชื่อ	วันที่
ตรวจสอบโดย		
สอบทานโดย		

สหกรณ์.....จำกัด
 กระดาษทำการตรวจนับเงินสด
 สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ .....
 .....
 เงินสดขาดบัญชี .....XXXXXXX.... A 1
 ยอดคงเหลือตามบัญชี .....

รหัสอ้างอิง A 1
หนังสือรับรองจำนวนเงินสด

การกำหนดรหัสอ้างอิงสามารถสรุปภาพรวมได้ ดังนี้

3. เครื่องหมายการตรวจสอบ

ในกระดาษทำการทั่ว ๆ ไป นอกจากจะมีการบันทึกข้อมูลจากการตรวจสอบทั้งที่เป็นตัวอักษรและตัวเลขแล้ว การจัดทำเครื่องหมายตรวจสอบเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนคำอธิบายวิธีการตรวจสอบสำหรับรายการที่ได้เลือกมาตรวจสอบในแต่ละกระดาษทำการจะทำให้สะดวกและประหยัดเวลาในการจัดทำ รวมทั้งช่วยในการสอบทานงานได้ด้วย

4. ผู้ตรวจสอบและผู้สอบทานกระดาษทำการ

ผู้ตรวจสอบและผู้สอบทานกระดาษทำการจะต้องลงลายมือชื่อในกระดาษทำการในช่องตรวจสอบโดย และสอบทานโดยตามลำดับ พร้อมทั้งบันทึกวันที่ที่จัดทำหรือสอบทานกระดาษทำการนั้นไว้ด้วย เพื่อให้ทราบว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำกระดาษทำการ ซึ่งควรเป็นผู้ตรวจสอบในเรื่องนั้น ๆ รวมทั้งในบางกรณีต้องการอ้างอิงหรือสอบทานในภายหลังก็สามารถติดตามผู้ที่รับผิดชอบดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตามในการจัดทำกระดาษทำการนั้นผู้สอบบัญชีอาจใช้รายละเอียดที่สหกรณ์จัดทำมาเป็นกระดาษทำการของผู้สอบบัญชีได้ โดยที่ผู้สอบบัญชีสามารถแก้ไขหรือเพิ่มเติมในรายละเอียดของสหกรณ์ให้มีรายละเอียดครบถ้วนในสาระสำคัญตามแบบฟอร์มของกระดาษทำการ เช่น ส่วนหัวของกระดาษทำการให้บันทึก ชื่อสหกรณ์ และวันที่ เดือน ปี ที่สิ้นสุดทางบัญชีของสหกรณ์ ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวต้องผ่านการสอบทานความถูกต้องจากผู้สอบบัญชี หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้สอบบัญชี สำหรับการลงลายมือชื่อผู้สอบทานนั้นอาจเป็นผู้สอบบัญชีหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้สอบบัญชีก็ได้ ทั้งนี้ ผู้ที่ได้รับมอบหมายควรเป็นผู้ช่วยผู้สอบบัญชีที่มีชื่อในบันทึกการปฏิบัติงานสอบบัญชี โดยผู้ที่มีหน้าที่สอบทานนี้จะต้องลงลายมือชื่อภายหลังที่ได้มีการสอบทานงานแล้ว

5. การสอบทานกระดาษทำการ

การสอบทานกระดาษทำการเป็นการพิจารณาถึงความสมบูรณ์และความเพียงพอของข้อมูลหลักฐาน โดยผู้สอบทานควรสอบทานกระดาษทำการทุกแผ่นและต้องวินิจฉัยด้วยว่ากระดาษทำการนั้นถูกต้องสัมพันธ์กับงบการเงินและรายงานการสอบบัญชีหรือไม่ เมื่อสอบทานแล้วพบว่ามิมีปัญหาเกี่ยวกับข้อมูลที่บันทึกไว้ในกระดาษทำการควรสอบถามผู้จัดทำให้ชัดเจนซึ่งบางครั้งอาจจะต้องตรวจสอบเพิ่มเติมเพื่อหาข้อมูลสนับสนุนงานสอบบัญชี ดังนั้น ผู้ควบคุมงานสอบบัญชีควรสอบทานกระดาษทำการของผู้ช่วยในเบื้องต้นก่อนเสนอกระดาษทำการทั้งหมดให้กับผู้สอบบัญชีสอบทานในขั้นตอนสุดท้ายและควรสอบทานเป็นระยะ ๆ ในระหว่างการตรวจสอบเพื่อให้สามารถแก้ไขข้อบกพร่องให้เรียบร้อยโดยไม่ต้องรอนจนกระทั่งงานสอบบัญชีเสร็จสมบูรณ์

กระดาษทำการที่ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต้องจัดทำ มีดังนี้

ชื่อกระดาษทำการ	เลขที่กระดาษทำการ
บันทึกการปฏิบัติงานสอบบัญชี	อ. 1 / 1 - 4
กระดาษทำการเครื่องหมายตรวจสอบ	อ. 2 / 1 - 4
ร่างรายงานการสอบบัญชี	
- รายงานของผู้สอบบัญชี	อ. 3 / 1 - 4
- รายงานผลการตรวจสอบบัญชี	อ. 4 / 1 - 4
ร่างงบการเงิน	อ. 5 / 1 - 4
กระดาษทำการงบกระแสเงินสด	อ. 6 / 3
รายงานผลการประเมินความเสี่ยงจากการควบคุม	RQ 1
รายงานจุดอ่อนของการควบคุมภายใน	RQ 1 - 3
แผนการสอบบัญชีโดยรวม	อ. 7 / 1 - 4
แนวการสอบบัญชี	อ. 8 / 1 - 4
กระดาษทำการบททดลอง	อ. 9 / 1 - 4
กระดาษทำการรายการปรับปรุงบัญชี	อ. 10 / 1 - 4
กระดาษทำการตรวจนับเงินสด	ส. 1 - 1.1 / 1 - 4
กระดาษทำการเงินฝากธนาคาร/เงินฝากสหกรณ์อื่น	ส. 1 - 2 / 1 - 4

ชื่อกระด้ายทำการ	เลขที่กระด้ายทำการ
กระด้ายทำการพิสูจน์ยอดเงินฝากธนาคาร/เงินฝากสหกรณ์อื่น	ศ. 1 - 3 / 1 - 4
กระด้ายทำการเงินส่งชำระหนี้ระหว่างทาง	ศ. 2 / 1 - 4
กระด้ายทำการเงินลงทุนระยะสั้น/ยาว ที่อยู่ในความต้องการของตลาด	ศ. 3 - 1 / 1 - 4
กระด้ายทำการเงินลงทุนระยะสั้น/ยาว ที่ไม่อยู่ในความต้องการของตลาด	ศ. 3 - 2 / 1 - 4
กระด้ายทำการวิเคราะห์ผลตอบแทนจากเงินลงทุนที่จำหน่ายหรือไถ่ถอนระหว่างปี	ศ. 3 - 3 / 1 - 4
กระด้ายทำการตัวแทนหักเงินส่ง (ลูกหนี้ตัวแทน)	ศ. 4 - 1 / 3
กระด้ายทำการลูกหนี้เงินกู้ (สหกรณ์ออมทรัพย์)	ศ. 4 - 2.1 / 3
กระด้ายทำการเงินให้กู้ยืม	ศ. 4 - 2.2 / 1 - 2 , 4
กระด้ายทำการลูกหนี้การค้าขายผ่านบัญชี	ศ. 4 - 3 / 1 - 2 , 4
กระด้ายทำการลูกหนี้ค่าบริการ	ศ. 4 - 4 / 1 - 2 , 4
กระด้ายทำการลูกหนี้จากการขายผ่อนชำระ	ศ. 4 - 5 / 1 - 2 , 4
กระด้ายทำการลูกหนี้ระหว่างดำเนินคดี	ศ. 4 - 6 / 1 - 4
กระด้ายทำการลูกหนี้ตามคำพิพากษา	ศ. 4 - 7 / 1 - 4
กระด้ายทำการลูกหนี้ (อื่นๆ) ที่มีสัญญา/เอกสารหลักฐานและการวิเคราะห์	ศ. 4 - 8 / 1 - 4
กระด้ายทำการสรุปผลการยื่นยันยอดลูกหนี้/เงินรับฝาก/ทุนเรือนหุ้น	ศ. 4 - 9 / 1 - 4
กระด้ายทำการเงินที่สมาชิกค้างชำระตามสัญญาและข้อบังคับ	ศ. 5 / 1
กระด้ายทำการสินค้าคงเหลือ	ศ. 6 - 1 / 1 - 2 , 4
กระด้ายทำการสังเกตการณ์การตรวจนับสินค้าคงเหลือ	ศ. 6 - 2 / 1 - 2 , 4
กระด้ายทำการทดสอบการตรวจนับสินค้าคงเหลือ (กรณีเข้าสังเกตการณ์การตรวจนับสินค้าคงเหลือ)	ศ. 6 - 3 / 1 - 2 , 4
กระด้ายทำการทดสอบปริมาณสินค้าคงเหลือ	ศ. 6 - 4 / 1 - 2 , 4
กระด้ายทำการวิเคราะห์สินค้าขาดบัญชี/เกินบัญชี	ศ. 6 - 5 / 1 - 2 , 4
กระด้ายทำการวิเคราะห์สินค้าคงเหลือตามราคาขาย	ศ. 6 - 6 / 1 - 2 , 4
กระด้ายทำการตรวจตัดยอดซื้อขาย	ศ. 6 - 7 / 1 - 2 , 4
กระด้ายทำการสินทรัพย์หมุนเวียนอื่น/สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนอื่น/สินทรัพย์อื่น	ศ. 7 - 1 / 1 - 4
กระด้ายทำการประกันภัย	ศ. 7 - 2 / 1 - 4
กระด้ายทำการมูลค่าพันธบัตร	ศ. 8 / 1 - 2 , 4

ชื่อกระดาษทำการ	เลขที่กระดาษทำการ
กระดาษทำการที่ดิน อาคาร อุปกรณ์และค่าเสื่อมราคา (แบบสะสมยอด)	ศ. 9 - 1 / 1 - 4
กระดาษทำการที่ดิน อาคาร อุปกรณ์และค่าเสื่อมราคา (แบบไม่สะสมยอด)	ศ. 9 - 2 / 1 - 4
กระดาษทำการวิเคราะห์การขาย/แลกเปลี่ยนที่ดิน อาคารและอุปกรณ์	ศ. 9 - 3 / 1 - 4
กระดาษทำการสินทรัพย์ไม่มีตัวตน	ศ. 10 / 1 - 4
กระดาษทำการค่าใช้จ่ายรอการตัดบัญชี	ศ. 11 / 1 - 4
กระดาษทำการเงินเบิกเกินบัญชีธนาคารและเงินกู้ยืมระยะสั้น	น. 1 / 1 - 4
กระดาษทำการเงินกู้ยืมระยะยาว	น. 2 / 1 - 4
กระดาษทำการเจ้าหนี้การค้า	น. 3 - 1 / 1 - 2 , 4
กระดาษทำการตั๋วเงินจ่าย	น. 4 / 1 - 4
กระดาษทำการเงินรับฝาก	น. 5 / 1 - 4
กระดาษทำการเจ้าหนี้ค่าเช่าซื้อทรัพย์สิน	น. 6 / 1 - 4
กระดาษทำการหนี้สินหมุนเวียนอื่น/หนี้สินไม่หมุนเวียนอื่น/หนี้สินอื่น	น. 7 / 1 - 4
กระดาษทำการทุนเรือนหุ้น	ท. 1 / 1 - 4
กระดาษทำการทุนสำรอง	ท. 2 / 1 - 4
กระดาษทำการทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบและอื่นๆ	ท. 3 / 1 - 4
กระดาษทำการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี	ท. 4 / 1 - 4
กระดาษทำการปริมาณธุรกิจและอื่นๆ	อ. 11 / 1 - 2 , 4
กระดาษทำการการดำเนินงานตามโครงการที่ได้รับเงินจากรัฐบาล และอื่นๆ	อ. 12 / 1 - 4
กระดาษทำการวิเคราะห์การใช้เงินตามประมาณการรายจ่าย	อ. 13 / 1 - 4
กระดาษทำการวิเคราะห์/ประเมินผลทางธุรกิจและการเงิน	อ. 14 / 1 - 4

ข้อพึงปฏิบัติในการจัดทำกระดาษทำการ

1. ส่วนหัวของกระดาษทำการให้บันทึกชื่อสหกรณ์ และวันที่ เดือน ปี ที่สิ้นสุดทางบัญชีของสหกรณ์
2. สรุปผลการตรวจสอบและข้อสังเกต ให้ผู้สอบบัญชีบันทึกเรื่องที่สำคัญจากรายงานการประชุม/มติที่ประชุมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระดาษทำการนั้น ๆ รวมทั้งบันทึกผลการตรวจสอบ ข้อผิดพลาดที่ตรวจพบและข้อสังเกตจากการตรวจสอบให้ครบถ้วน กรณีที่ไม่มีข้อสังเกตให้ระบุไว้ให้ชัดเจนว่า “ไม่มีข้อสังเกต” สำหรับวิธีการตรวจสอบไม่ต้องระบุไว้ในส่วนของกระดาษทำการแต่ละรายการ เนื่องจากได้มีการกำหนดไว้ในแนวการสอบบัญชีแล้ว และกรณีที่มีการปรับหรือแก้ไขวิธีการตรวจสอบในแนวการสอบบัญชีที่กำหนดไว้ก่อนเข้าตรวจสอบบัญชีให้ปรับหรือแก้ไขหรือจัดทำเพิ่มเติมพร้อมอธิบายเหตุผลไว้ในช่องหมายเหตุของแนวการสอบบัญชี
3. รูปแบบกระดาษทำการที่กำหนดขึ้น มีทั้งกระดาษทำการที่บันทึกข้อมูลโดยสรุปภาพรวมและบันทึกรายละเอียด ผู้สอบบัญชีความพิจารณาว่าจะบันทึกข้อมูลโดยสรุปหรือข้อมูลรายละเอียด ในกรณีที่บันทึกข้อมูลโดยสรุปให้แนบรายละเอียดประกอบ เช่น รายการกลุ่มสมาชิก หรือรายหน่วย หรือรายคน เป็นต้น ทั้งนี้ หากสหกรณ์มีการจัดทำรายละเอียดไว้ก็สามารถนำรายละเอียดดังกล่าวมาประกอบการจัดทำกระดาษทำการได้โดยไม่ต้องคัดลอกขึ้นใหม่ แต่รายละเอียดนั้นจะต้องผ่านการตรวจสอบแล้ว สำหรับแบบฟอร์มที่สหกรณ์จัดทำอาจแตกต่างจากรูปแบบกระดาษทำการ แต่อย่างน้อยจะต้องแสดงยอดคงเหลือของรายการในกระดาษทำการประเภทนั้น ๆ เช่น กระดาษทำการลูกหนี้เงินผู้จะต้องมียอดคงเหลือของต้นเงินและดอกเบี้ยค้างรับของเงินให้กู้แก่สมาชิกแต่ละประเภท เป็นต้น
4. กระดาษทำการแต่ละแบบสามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสมของสหกรณ์แต่ละแห่ง แต่เมื่อมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมแล้ว ข้อมูลของแต่ละรายการในกระดาษทำการจะต้องครบถ้วนในสาระสำคัญ หรือหากว่ารายละเอียดของข้อมูลของสหกรณ์มีเนื้อหาตรงกับรูปแบบของกระดาษทำการ ผู้สอบบัญชีก็สามารถนำมาใช้เป็นกระดาษทำการได้โดยไม่ต้องจัดทำขึ้นใหม่
5. กระดาษทำการของผู้สอบบัญชีให้จัดทำเฉพาะเรื่องที่ได้ตรวจสอบตามที่กำหนดไว้ในแนวการสอบบัญชีเท่านั้น และจัดทำกระดาษทำการอื่นและเอกสารประกอบที่จำเป็น ได้แก่ บันทึกการปฏิบัติงานสอบบัญชี กระดาษทำการเครื่องหมายตรวจสอบ ร่างรายงานการสอบบัญชี ร่างงบการเงิน รายงานผลการประเมินความเสี่ยงจากการควบคุม รายงานจุดอ่อนของการควบคุม แผนการสอบบัญชีโดยรวม แนวการสอบบัญชี กระดาษทำการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี กระดาษทำการปริมาณธุรกิจและอื่น ๆ กระดาษทำการการดำเนินงานตามโครงการที่ได้รับเงินจากรัฐบาล

และอื่น ๆ กระจายทำการวิเคราะห์การใช้จ่ายเงินตามประมาณการรายจ่าย และกระจายทำการวิเคราะห์/ประเมินผลทางธุรกิจและการเงิน ทั้งนี้ หากผู้สอบบัญชีเห็นว่าจำเป็นต้องจัดทำกระจายทำการอื่นเพิ่มเติมก็ให้จัดทำได้ สำหรับกระจายทำการอื่นและเอกสารประกอบที่ผู้สอบบัญชีเห็นว่ามีความสำคัญต้องจัดเก็บไว้เป็นหลักฐานก็นำเข้ามารวมไว้ในเล่มกระจายทำการด้วย

6. ให้ผู้สอบบัญชีจัดทำกระจายทำการขณะเข้าไปปฏิบัติงานตรวจสอบบัญชี ณ สำนักงานสหกรณ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ เพื่อลดภาระในการจัดทำกระจายทำการเมื่อเสร็จสิ้นงานตรวจสอบบัญชีแล้ว

7. กระจายทำการของผู้สอบบัญชีให้จัดทำเพียงชุดเดียวเพื่อเสนอนายทะเบียนสหกรณ์พร้อมกับรายงานของผู้สอบบัญชี รายงานผลการตรวจสอบบัญชีและงบการเงิน

บททวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุวรรณ มรรคจินดา (2548) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาของผู้สอบบัญชีภาคเอกชนในการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือ โดยการสอบถามผู้สอบบัญชีภาคเอกชนที่รับงานตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือ และสอบถามสำนักมาตรฐานการสอบบัญชีภาคเอกชน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่า ผู้สอบบัญชีภาคเอกชนมีปัญหาในด้านการปฏิบัติงาน ส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องสหกรณ์ต้องการงบการเงินในเวลารวดเร็ว หลังจากปิดบัญชีประจำปี มีปัญหาอยู่ในระดับมาก และการจัดส่งกระจายทำการให้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ภายในระยะเวลา 15 วัน นับแต่วันที่ผู้สอบบัญชีลงลายมือชื่อแสดงความเห็นต่องบการเงิน มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

เจ้าหน้าที่สำนักมาตรฐานการสอบบัญชีภาคเอกชน มีปัญหาด้านผู้สอบบัญชีภาคเอกชนในการรับงานและการปฏิบัติงานสอบบัญชี ส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องผู้ช่วยผู้สอบบัญชีขาดความรู้ด้านสหกรณ์และวิธีการจัดทำกระจายทำการตามรูปแบบที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด และสหกรณ์ใช้ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีเป็นปัจจัยสำคัญในการคัดเลือกผู้สอบบัญชี ทำให้คุณภาพงานสอบบัญชีอาจลดลงตามค่าธรรมเนียมการตรวจสอบ ต่างก็มีปัญหาอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ จากการค้นคว้าทำให้ทราบถึงปัญหาหลายด้าน ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าว ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็น สหกรณ์ ผู้สอบบัญชีภาคเอกชน และสำนักมาตรฐานการสอบบัญชีภาคเอกชน ซึ่งวิธีการหรือมาตรการที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ข้อจำกัดของการศึกษา ผู้สอบบัญชีภาคเอกชนที่ตอบแบบสอบถามบางท่านไม่ได้รับงานตรวจสอบบัญชีเฉพาะภาคเหนือ เพราะผู้สอบบัญชีสหกรณ์สามารถรับงานตรวจสอบบัญชีได้ทั่วประเทศ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม จึงอาจไม่จำเพาะเฉพาะในภาคเหนือเท่านั้น

กฤษดา โกวิวิเชียร (2545) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการตรวจบัญชีสหกรณ์การเกษตร ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ขนาดเล็ก มีธุรกิจและทุนดำเนินงานไม่มากนัก จึงไม่มีทุนเพียงพอสำหรับจัดจ้างพนักงานทำให้มีพนักงานน้อย การแบ่งแยกงานของสหกรณ์ไม่เหมาะสม บางครั้งพนักงานหนึ่งคนทำหน้าที่มากกว่าหนึ่งตำแหน่ง ซึ่งอาจนำไปสู่การทุจริตได้ พนักงานส่วนใหญ่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางการด้านบัญชี ขาดความเอาใจต่อหน้าที่ มีการเปลี่ยนแปลงพนักงานบ่อยเนื่องจากการลาออกอยู่บ่อยครั้ง ทำให้การบันทึกบัญชีของสหกรณ์ขาดความต่อเนื่อง ไม่เรียบร้อยและไม่เป็นปัจจุบัน ส่งผลให้ไม่สามารถจัดทำงบการเงินได้

การควบคุมทางด้านเอกสารหลักฐาน สหกรณ์ยังขาดระบบการจัดการที่ดี จัดเก็บเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ไม่เรียบร้อยจึงมักสูญหายอยู่เสมอ การบันทึกบัญชีไม่เป็นปัจจุบันและไม่เป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไป สหกรณ์ส่วนใหญ่สามารถจัดทำเอกสารประกอบการบันทึกบัญชี บันทึกรายการบัญชีในสมุดขึ้นต้นด้วยตนเอง แต่ไม่สามารถผ่านรายการบัญชีไปยังสมุดบัญชีแยกประเภทและไม่สามารถจัดทำงบการเงินเองได้ ดังนั้นการจัดทำบัญชีและงบการเงินของสหกรณ์โดยมากแล้วมักอาศัยผู้สอบบัญชีเป็นผู้จัดทำให้ ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้คณะกรรมการของสหกรณ์เข้าใจว่างานด้านการจัดทำบัญชีและงบการเงินไม่อยู่ในความรับผิดชอบของสหกรณ์ เมื่อผู้สอบบัญชีให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการเงินการบัญชีจึงไม่ให้ความสนใจและไม่ปฏิบัติตาม

สหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับ เพราะมักจะถือปฏิบัติกันตามที่เคยปฏิบัติกันมา ไม่มีการศึกษาระเบียบ ข้อบังคับใหม่ ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือไม่มีการปรับเปลี่ยนระเบียบให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป อาจนำมาซึ่งข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงานหรือเป็นช่องทางที่ก่อให้เกิดการทุจริตได้

สุนิศา ยิ่งศิริอำนวย (2543) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาระบบบัญชีของสหกรณ์เครดิตยูเนียน มหาวิทยาลัยพายัพ จำกัด โดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สหกรณ์ พนักงานบัญชี เหนือคุณ คณะกรรมการดำเนินการ และสังเกตวิธีการปฏิบัติงาน พบว่า สหกรณ์มีการจัดทำรายงานทางการเงินใน 2 ลักษณะ คือ รายงานฐานะการเงินประจำเดือน และรายงานฐานะการเงินประจำปี แต่มักเกิดปัญหาความล่าช้าในการจัดทำและมีความผิดพลาดในบางครั้ง ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานบัญชีของสหกรณ์มิได้เป็นผู้จบการศึกษาจากสาขาวิชาการบัญชีโดยตรง และมีได้เป็นพนักงาน

ประจำของสหกรณ์ สหกรณ์มีปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งแยกหน้าที่ไม่เหมาะสม ซึ่งถือเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ทำการทุจริต นอกจากนี้ยังพบว่าสหกรณ์มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานของคณะกรรมการตรวจสอบไม่เหมาะสม ซึ่งอาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับการให้ความร่วมมือในการตรวจสอบ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved